

УДК УДК 378.016:[373.3.016:7]

Коваль Т.В., Шикирінська О.А. Мистецько-педагогічна підготовка майбутнього вчителя початкових класів у контексті культурологічного підходу / Т.В. Коваль, О.А. Шикирінська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць. – Випуск 51 / редкол. – Київ – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018 р. – С. 52-56.

Автор

Коваль Т. В., Шикирінська О.А.

Коваль Т. В., Шикиринская О.А.

Koval T. V., Shykyrinska O.A.

Назва

Мистецько-педагогічна підготовка майбутнього вчителя початкових класів у контексті культурологічного підходу

Ключові слова

Мистецька підготовка, мистецько-професійна освіта, музичний фольклор, культурологічний підхід.

Художественная подготовка, художественно-профессиональное образование, музыкальный фольклор, культурологический подход.

Art training, art and vocational education, musical folklore, cultural approach.

Анотації

З огляду на потреби сучасного українського суспільства метою освітньої ланки, що відповідає за підготовку педагогічних кадрів, є створення такої системи педагогічної освіти, яка на основі національних надбань світового значення та усталених європейських традицій забезпечує формування педагогічних працівників, здатних здійснювати професійну діяльність на демократичних та гуманістичних засадах.

Мистецько-педагогічна підготовка майбутнього вчителя початкових класів, що базується на використанні творів народно-музичного мистецтва, передбачає етапну організацію процесу засвоєння студентами змісту

мистецько-професійної освіти в спеціально створеному педагогічному середовищі. Цей процес є послідовністю знаннево-мотиваційного, інтерпретаційно-творчого, операційно-діяльнісного етапів, кожен з яких супроводжується використанням педагогічно доцільних форм, методів, прийомів, технологій роботи зі студентами, спрямованих на формування в них професійної компетентності щодо використання творів народного музичного мистецтва в освітній роботі з молодшими школярами, набуття досвіду художнього спілкування з музичним фольклором.

Учитывая потребности современного украинского общества целью образовательного звена, отвечающего за подготовку педагогических кадров, является создание такой системы педагогического образования, на основе национальных достижений мирового значения и устоявшихся европейских традиций обеспечивает формирование педагогических работников, способных осуществлять профессиональную деятельность на демократических и гуманистических началах .

Художественно-педагогическая подготовка будущего учителя начальных классов, основанный на использовании произведений народно-музыкального искусства, предполагает этапную организацию процесса усвоения студентами содержания художественно-профессионального образования в специально созданном педагогической среде. Этот процесс представляет собой последовательность знаниевую-мотивационного, интерпретационно творческого, операционно-деятельностного этапов, каждый из которых сопровождается использованием педагогически целесообразных форм, методов, приемов, технологий работы со студентами, направленных на формирование у них профессиональной компетентности по использованию произведений народного музыкального искусства в образовательной работе с младшими школьниками, приобретение опыта художественного общения с музыкальным фольклором.

Taking into account the needs of modern Ukrainian society, the goal of the educational unit responsible for the training of teachers is to create such a system of teacher education, based on national achievements of world significance and

established European traditions, ensures the formation of teachers who are able to carry out professional activities on democratic and humanistic principles.

Artistic and pedagogical training of the future primary school teacher, based on the use of folk music, involves a step-by-step organization of the process of assimilation by students of the content of art and professional education in a specially created pedagogical environment. This process is a sequence of knowledge-motivational, interpretatively creative, operational-activity stages, each of which is accompanied by the use of pedagogically appropriate forms, methods, techniques, and technologies for working with students aimed at building their professional competence in the use of folk music in educational work with younger students, gaining experience in artistic communication with musical folklore.

Постановка проблеми. Динамічність суспільних процесів, зміна світоглядних орієнтирів, інтенсивний інформаційно-технологічний поступ країни, інтеграція України в Європейське освітнє співтовариство з кожним днем висувають нові вимоги до підготовки педагога, визначають нові стратегічні вектори розвитку вітчизняної педагогічної освіти. З огляду на потреби сучасного українського суспільства метою освітньої ланки, що відповідає за підготовку педагогічних кадрів, є створення такої системи педагогічної освіти, яка на основі національних надбань світового значення та усталених європейських традицій забезпечує формування педагогічних працівників, здатних здійснювати професійну діяльність на демократичних та гуманістичних засадах, реалізовувати освітню політику як пріоритетну функцію держави, що спрямовується на розвиток та самореалізацію особистості, задоволення її освітніх і духовно-культурних потреб, а також потребу бути конкурентоспроможними на ринку праці [4]. Щоб закріпити прорив до нової гуманістичної, істинно національної школи, зазначає акад. О.Савченко, суспільству треба плекати особистість учителя. [6]. Гуманістична і гуманітарна природа вчительської праці, її різнобічність потребує формування майбутнього педагога не як предметника, а як людини культури, яка має значний особистісний вплив на виховання [6, с.3].

Аналіз попередніх досліджень. У педагогічних дослідженнях, присвячених з'ясуванню методологічних засад сучасної вищої професійної освіти, особлива увага акцентується на підсиленні культуромісткості професійної підготовки майбутніх фахівців й упровадження культурологічного підходу. З. Донець зазначає, що система освіти й система культури поза взаємопроникненням не можуть виконувати головної своєї місії – гуманітарної (людиноформної) [2, с. 157]. Тільки освіта, орієнтована на людину і культуру, зауважує С. Сисоєва, сприятиме творенню людини як найвищої цінності суспільства [7 с. 40-41].

У контексті культурологічного підходу освіта розглядається дослідниками як соціокультурна система, в межах якої здійснюється трансляція культурних норм і цінностей, розвиток людини як суб'єкта культури (Є. Бондаревська, З. Донець, А. Запесоцький, І. Зязюн, В. Краєвський, С. Операйло, О. Рудницька, Г. Тарасенко, О. Щолокова та ін.). Проникаючи в площину педагогічної освіти, культурологічний підхід сприяє формуванню гуманістичного світогляду педагога, методологічному осмисленню ним освітніх реалій і нерозривно пов'язаного з цим його професійного становлення й розвитку [7, с. 42].

Таким чином, нині особлива увага акцентується на підсиленні культуромісткості професійної підготовки майбутніх фахівців й упровадження культурологічного підходу. Цілком очевидно, що система освіти й система культури поза взаємопроникненням не можуть виконувати головної своєї місії – гуманітарної (людиноформної). Тільки освіта, орієнтована на людину і культуру сприятиме творенню людини як найвищої цінності суспільства. Культура, як слушно зауважувала проф. О.Рудницька, – це середовище, що вирощує і живить особистість [5, с.6].

Метою статті є визначення етапів організації мистецько-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів що базується на використанні творів народно-музичного мистецтва, для кращого засвоєння студентами змісту мистецько-професійної освіти в спеціально створеному педагогічному середовищі.

Виклад основного матеріалу. У реалізації культуротворчої функції в процесі підготовки майбутнього педагога особлива роль відведена мистецтву. Нині стає очевидним, що лише ті наукові положення матимуть перспективу, які покладаються на особистість в її сутнісному вимірі, звертаються до її свідомості й самосвідомості, до вищих її почуттів в опануванні морально-духовної культури свого народу і людства в цілому. Саме мистецтво, за словами проф. Г.Тарасенко, визначає повноцінний розвиток загальної культури майбутнього педагога, забезпечує художнє пізнання ним світу, завдяки чому картина світу, що формується у свідомості вчителя, набуває завершеності, цілісності, наповнюється особистісним смислом ставлення до майбутньої професійної діяльності [8].

Особливу цінність у процесі культурної ідентифікації педагога, вибору ним культуродоцільного й культуротворчого образу професійної діяльності мають твори народного мистецтва. Адже цілком очевидно, що людина ніколи і ні за яких обставин не вивільняється від тих джерел, на яких формувалися її єство, характер, глибинна ментальність. Тому до національного потрібно повертатися в освіті і в культурі, в теорії і в практиці. За словами акад. В.Андрущенка, це – альфа і омега життєвого процесу загалом та освіти як його складової [1, с. 46]. Особлива роль у цьому контексті відводиться музичному фольклору, у якому, на думку дослідників, утілено найвищі цінності й найвартісніші ідеї українського народу, найяскравіше відображено і найкраще збережено представлений у високохудожній образній формі традиційний виховний ідеал.

Забезпечення національного характеру педагогічної освіти уможлиблюється через відтворення у її змісті національних традицій, осмислення культурно-історичного та художнього значення здобутків українського народу, виявлення можливостей їх використання у розвитку загальної і професійної культури майбутніх педагогів. Мистецько-педагогічна підготовка майбутнього вчителя початкових класів, що базується на використанні творів народно-музичного мистецтва, передбачає етапну організацію процесу засвоєння студентами змісту мистецько-професійної

освіти в спеціально створеному педагогічному середовищі. Цей процес є послідовністю знаннєво-мотиваційного, інтерпретаційно-творчого, операційно-діяльнісного етапів, кожен з яких супроводжується використанням педагогічно доцільних форм, методів, прийомів, технологій роботи зі студентами, спрямованих на формування в них професійної компетентності щодо використання творів народного музичного мистецтва в освітній роботі з молодшими школярами, набуття досвіду художнього спілкування з музичним фольклором.

Так, метою знаннєво-мотиваційного етапу підготовки є створення теоретичного фундаменту для набуття практичних умінь щодо організації ефективної навчально-виховної роботи на музично-фольклорному матеріалі; формування в них ціннісного ставлення до музичного фольклору та орієнтирів на його використання в майбутній професійній діяльності. У відповідності з поставленими цілями робота на етапі здійснюється засобами власне навчальної діяльності студентів в межах навчальних дисциплін інваріантної і варіативної складових навчального плану [9]. З метою формування в майбутніх учителів професійних мотивів використання музичного фольклору в навчально-виховному процесі школи I ступеня широко практикується створення ситуацій мистецького сприймання й оцінки народно-пісенних творів, збагачення емоційно-чуттєвих реакцій під час сприймання музики; залучення студентів до творчо-рефлексивної діяльності в процесі спілкування з музичним народним мистецтвом. Зокрема, у процесі художнього спілкування з музичним фольклором майбутні вчителі залучаються до “малювання” художньої картини пісні за допомогою слова чи образотворчих засобів, відтворюють події, зображені в ній. Студенти складають “історичні” описи “минулого” чи “майбутнього” пісні, змінюють її початок, кінцівку тощо [3].

Інтерпретаційно-творчий етап мистецько-педагогічної підготовки майбутніх педагогів націлений на формування в них здатності творчо оперувати засобами музичного фольклору, проектувати можливі варіанти їх використання в педагогічній роботі. Відповідно до цього студенти активно залучаються до квазіпрофесійної діяльності, що передбачає моделювання в

аудиторних і позааудиторних умовах педагогічних ситуацій, максимально наближених до реальних; проводиться робота щодо удосконалення в майбутніх учителів навичок художньо-педагогічної інтерпретації та виконання фольклорних творів, формування в них здатності до педагогічної рефлексії. Так, студенти оволодівають уміннями аналізувати твори музичного фольклору шляхом написання анотацій, створення музичних скарбничок-словничків та ін., здійснювати їх художню інтерпретацію (тут є доцільними створення музичних колекцій, драматизації, інсценізації, театралізації, пластичні мініатюри, пантоміми-імпровізації, хореографічні етюди) [10]. Зокрема, майбутні педагоги інсценізують дитячі пісні В. Верховинця, добираючи пластично-руховий і музичний супровід (“Печу, печу хлібчик”, “Біла квочка”, “Ведмедик і лісові звірята” та ін.), фрагменти українських мультфільмів за мотивами народних казок, роблять театральні постановки українських народних пісень та ін. На цьому етапі є доречною система творчих завдань інтегративного типу, що передбачають активізацію у студентів міжсенсорних образних асоціацій під час сприймання музичного фольклору. Серед них: укладання лепбуків “Образ матері у мистецтві”, “Терниста жіноча доля”, “Таємничий світ колисанки” та ін.; створення колірної палітри настроїв пісні; зображення мелодичного рисунку пісні графічними засобами; “кадрування” пісні; відображення музичних ритмів засобами орнаменту; характеристика музичної форми засобами витинанки; “оживлення” пісень за допомогою пантоміми, міміки, жестів, рухів та ін. [3].

Дієво-практичне оволодіння вміннями організовувати педагогічно доцільне й методично грамотне спілкування молодших школярів з творами музичного фольклору, а також удосконалення виконавської майстерності майбутніх учителів у роботі з народною піснею забезпечується операційно-діяльнісним етапом професійної підготовки. Засобом організації роботи на етапі є навчально-професійна діяльність студентів, що передбачає їх включення в педагогічні ситуації. Зокрема, це розробка і проведення уроків, виховних заходів під час проходження педагогічної практики, створення та виконання мистецько-педагогічних проєктів, як-от: “Природа в українській народній

пісні”, “Материнські співочі обереги”, “Чарівний світ музичної казки”, тощо, участь у концертній діяльності. Цікавою і дієвою формою роботи зі студентами є “Театр української народної пісні”, в межах якої студенти залучаються до постановок й акторського виконання різного роду вистав і дійств. Серед них: свята “Івана Купала”, “Андріївські вечорниці”, “Радісно співаєм – весну зустрічаєм”, музичні казки “Коза-Дереза”, “Пан Коцький” та ін. [3].

Висновки. Таким чином, вище сказане дозволяє зробити висновок, що реалізація культурологічного підходу в процесі професійної підготовки майбутнього педагога потребує спеціально створеного у вищому навчальному закладі педагогічного середовища, яке б забезпечувало глибинне освоєння й трансляцію культурно-історичних цінностей, формування моделі майбутньої культуродоцільної професійної діяльності. Найбільш дієвим засобом вирішення цього завдання є залучення майбутніх учителів до спілкування з творами народного мистецтва як важливого механізму культурної спадкоємності, форми збереження і розвитку культурного надбання нації.

Література

1. Гуманітарна педагогічна парадигма вищої освіти : монографія / Г. Онкович, В. Андрущенко, М. Бойченко та ін. ; ред. кол.: В. Кремень (гол.), В. Андрущенко, В. Луговий та ін. – К. : Педагогічна думка, 2007. – 333 с. – (Серія “Модернізація вищої освіти: світоглядно-педагогічні проблеми”).
2. Донець З. Ф. Культурознавчі основи забезпечення вищої гуманітарної освіти / З. Ф. Донець // Гуманітарна педагогічна парадигма вищої освіти : монографія / Г. Онкович, В. Андрущенко, М. Бойченко та ін. ; ред. кол.: В. Кремень (гол.), В. Андрущенко, В. Луговий та ін. – К. : Педагогічна думка, 2007. – С. 153-224. – (Серія “Модернізація вищої освіти: світоглядно-педагогічні проблеми”).
3. Коваль Т. В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до використання музичного фольклору в навчально-виховній роботі з учнями : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Тетяна Василівна Коваль ; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2016. – 20 с.
4. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір (затверджено наказом МОН № 998 від 31.12.2004 р.) // Освіта. – 2005. – 12-19 січ.
5. Рудницька О. П. Мистецтво у розвитку культури майбутніх фахівців / О. П. Рудницька // Педагогіка і психологія професійної освіти : результати досліджень і перспективи : збірник наукових праць / ред. кол.: І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало, Л. Л. Тovaжнянський ; АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К. : [б. в.], 2003. – С. 61-67.

6. Савченко О. Я. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів / О. Савченко // Початкова школа. – 2001. – № 7. – С. 1-4.
7. Сисоєва С. О. Освіта і особистість у швидкозмінному світі / С. О. Сисоєва // Педагогіка і психологія професійної освіти : результати досліджень і перспективи : збірник наукових праць / ред. кол.: І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало, Л. Л. Товажнянський ; АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К. : [б. в.], 2003. – С. 39-50.
8. Тарасенко Г. С. До тополі, як до матері : створення у свідомості учнів етноприродного образу рідного краю / Г. С. Тарасенко // Відродження. – 1995. – № 2. – С. 3-6.
9. Цуприк С. І. Основи педагогічної майстерності: методичні рекомендації для студентів за напрямом підготовки «Музичне мистецтво» / С. І. Цуприк. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – 84 с.